

דף מ"ב

אר"ח מחלוקת באנדרוגינוס אבל
טומטום הוא ספק
למדנו במשנה שנחלקו בבהמת אנדרוגינוס
לעניין דיני בכור. אמר רב חסדא, מחלוקתם

באנדרוגינוס, אבל טומטום לדברי הכל קדוש בבכורה מספק, ואסור
בגיזה ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה⁴⁴⁸. אמר לו רבא, מעתה
שהוא ספק יערך בערכין, או בערך איש או בערך אשה. וקשה ממה
ששנינו בברייתא שלומדים מהריבוי של האות ה"א בכתוב: "וְהָיָה
עֶרְכָּךְ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְקֵבָה עֶשְׂרֵת שְׁקָלִים" הזכר ולא טומטום
ואנדרוגינוס⁴⁴⁹? עונה הגמרא, שיש למחוק מכאן את המילה טומטום.
והכתוב אינו ממעט אלא אנדרוגינוס משום שהוא בריה, אבל טומטום
נערך לחומרא כערך זכר.

שואלת הגמרא ממה ששנינו, ממה שאמר:
"אם זכר אם נקבה" ולא אנדרוגינוס
"הַזָּכָר" "וְאִם נְקֵבָה", למדים שטומטום
ואנדרוגינוס אינו נערך בערך אשה⁴⁵⁰? עונה הגמרא, שיש למחוק מכאן
את המלה טומטום. עוד שואלת הגמרא ממה ששנינו, נאמר בשלמים:
"אִם זָכָר אִם נְקֵבָה" מכאן שרק זכר ודאי נקבה ודאית כשרים, ולא
טומטום ואנדרוגינוס? עונה הגמרא, שיש למחוק מכאן את המלה
טומטום. שואלת הגמרא ממה ששנינו, נאמר בעולת בקר: "זָכָר" למעט
נקבה. ובעולת צאן נאמר: "זָכָר" למעט טומטום ואנדרוגינוס? עונה
הגמרא, שיש למחוק מכאן את המלה טומטום ושונים רק אנדרוגינוס.

448 ר"ח לא אמר מטעם דלא אתי קרא למעוטי ספיקא שקדוש מספק, שבטומטום שיש מהם זכר ויש מהם נקבה
לא שייך לומר כדפי' לעיל, אלא לא מסתבר לו להעמיד את המיעוט בטומטום שנחשב או זכר גמור או נקבה
גמורה. ור' יוחנן חולק על ר"ח לקמן וקסבר שהוא בריה ואין קדושה חלה עליו ואפילו נמצא זכר. תוס'.

449 הדרשה היא מהיתור ולא מזכר, כמו שא' בסוף המפלת (גדה דף כח:). וכו' יהודה. כמו שמוכח בשבת בסוף
פרק אם לא הביא כלי (דף קלו:). אמר רב חסדא לא לכל א"ר יהודה אנדרוגינוס זכר הוא שאם אתה אומר כן
בערכין יערך ותניא וזכר ולא טומטום כו'. וסתם ספרא ר' יהודה היא (לקמן דף סא.). ואמר ר"נ בר יצחק אף
אנן נמי תנינא רביר יהודה פוסל באשה ואנדרוגינוס לקידוש מי חטאת. ומאי שנא גבי מילה דכתיב (בראשית
יז) המול לכם כל זכר. וי"ל שר' יהודה סבר שאנדרוגינוס מוצא מכלל זכר בלא שום מיעוט מסברא, ולכן פסול
לקדוש. ולענין מילה צריך יתורא של כל זכר לריבוי. ובערכין צ' מיעוט משום שדמסברא הייתי מעמידו לכל
הפחות בערך נקבה. תוס'.

450 לומדים מהריבוי של אם ולא טומטום. והכ' לא ממעט משום ספק דספיקא קמי שמיא ליכא אלא ודאי משום
בריה. רש"י.

נעבד מוקצה אתנן מחיר אנדרוגינוס ושואלת הגמרא ממה ששנינו לגבי פסולי עופות,⁴⁵¹ הנעבד והמוקצה והאתנן והמחיר

וטומטום ואנדרוגינוס, כולם מטמאים בגדים בבית הבליעה, כשאר נבלת עוף טהור שמליקתו אינה מליקה והוי נבילה⁴⁵². רבי אליעזר אומר, טומטום ואנדרוגינוס אין מטמאים בגדים אבית הבליעה⁴⁵³, בכל מקום שנאמר זכר ונקבה אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם. ובעוף שלא נאמר בו זכר ונקבה, לא מוציאים טומטום ואנדרוגינוס? וגם כאן אומרת הגמרא, שיש למחוק את המלה טומטום.

ושריפה כלאים יוצא דופן ואנדרוגינוס ושואלת הגמרא ממה ששנינו שרבי אלעזר אומר הטריפה והכלאים ויוצא דופן טומטום ואנדרוגינוס לא קדושים ולא מקדישים לא קדושים בתמורה, ולא מקדישים לעשות תמורה!. אפילו תמורה שחלה על בעל מום קבוע אינה חלה עליהם. ואם היו ולדות קדשים שקדשו אגב אמם אינם עושים תמורה. ואם טומטום הוא ספק הוא למה אינו קדוש ממה נפשך? עונה הגמרא, שיש למחוק מכאן את המלה טומטום.

ושואלת הגמרא ממה ששנינו שרבי אלעזר אומר חמשה לא קדושים ולא מקדישים, טריפה, כלאים, יוצא דופן, וטומטום, ואנדרוגינוס. ואם נאמר שלא נשנה כאן טומטום אינם אלא ארבעה? עונה הגמרא, שיש להוציא את הטומטום ולהכניס את היתום, שדומה לאלו שפסולים משנולדו⁴⁵⁴.

ואומרת הגמרא, שלכאורה מצינו בזה מחלוקת ר' אילעי א' משם ר' ישמעאל אנדרוגינוס בכור ומומו עמו תנאים. ששנינו בברייתא, רבי אילעאי אומר משום רבי ישמעאל, אנדרוגינוס בכור הוא ומומו עמו, וחכמים אומרים אין קדושה חלה עליו, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, הרי הוא אומר "הַזָּכָר", וכל מקום שנאמר זכר אינו אלא להוציא טומטום

451 לא גורסים הרובע שלא שייך בעופות.

452 ואם אינו בריה מדוע אינה מליקה מה נפשך אם זכר הוא כשר ואם נקבה הרי כשר. ועוד מדר"א שאמר כל מקום שאתה מוצא זכר ונקבה אתה מוציא טומטום. וודאי שהוא בריה. והיכן שמיעטו מיעטו אבל בעופות לא מיעטוה. רש"י.

453 ה"ה שכתרים להקרבה אלא אגב שת"ק נקט טמא נקט ר"א אין מטמאין. תוס'.

454 יתום שמתה אמו בשעת לידה זה פרש למיתה וזה פרש לחיים. רש"י.

ואנדרוגינוס, וגם טומטום הוא בריה⁴⁵⁵. ואם תאמר שגם כאן לא נשנה טומטום, מה ההבדל בין רבי שמעון בן יהודה לחכמים? אלא צריך לומר שלתנא קמא אין קדושה חלה על אנדרוגינוס, אבל טומטום הוא ספק וקדוש מספק. ורבי שמעון בן יהודה אומר, שטומטום הוא בריה ואין קדושה חלה עליו. דוחה הגמרא, שלדברי הכל טומטום אינו בריה, אלא הוא ספק זכר ספק נקבה. וכן הכל מודים שאם בהמת טומטום מטילה מים במקום זכרות, הוא זכר וקדוש. ונחלקו במטיל מים במקום נקבות, תנא קמא סובר שחוששים שמא נהפכה זכרותו לנקבותו, הוא זכר שגידו נכפל מבפנים והוא מוציא מים במקום שהנקבות נמצאת בנקבות. וסובר שלא חוששים שמא נהפכה זכרותו והוא נקבה ודאית⁴⁵⁶.

ומביאה הגמרא שכן רבי אילעאי⁴⁵⁷ הורה ר"א הורה מטיל מים במ' חולין ור"י תהא מי הוא שהניח השנים ואמר כאחד בבהמה מטיל מים במקום נקבות חולין, מפני שהוא נקבה ודאית⁴⁵⁸. תהא רבי יוחנן, מי הוא שאינו חושש לא לתנא קמא ולא לרבי ישמעאל, שאמרו במשנה שטומטום אינו נשחט לא במקדש ולא במדינה משום שהוא ספק⁴⁵⁹. ושואלת הגמרא, מדוע הוא לא אמר מי אינו חושש לרבנן בתראי. אם רבי יוחנן אינו סובר כרב חסדא וחכמים אמרו גם על טומטום שהוא בריה. מדוע רבי יוחנן הקשה על רבי אילעאי שאמר שלא כרבנן בתראי, הרי רב חסדא אמר מחלוקת באנדרוגינוס, אבל בטומטום דברי הכל הוא ספק? ואומרת הגמרא, שרבי יוחנן לא סבר כרב חסדא. ושואלת הגמרא, אם רבי יוחנן לא סבר כרב חסדא מדוע הוא תמה על רבי אילעאי, הרי אפשר לומר שהוא אמר כרבנן בתראי? עונה הגמרא, שרבי יוחנן אמר מי הוא שהניח את השנים,

455 משמע שסבר שאנדרוגינוס הוא בריה ותימה שפ' הערל (דף פא.) משמע שלר"ש הוא ודאי זכר לר' יוחנן שאמר אף מאכילה בחזה ושו. וי"ל שאפי' הוא ודאי זכר ממעטים אותו מזכר אבל נקבה ודאי התמעטה מן טומטום המטיל מים במקום נקבות לפי המסקנא. תוס'.

456 ומה שאמר רב חסדא לעיל אבל טומטום דברי הכל ספיקא הוא בע"כ לא אמרו במטיל מים במקום זכרות שהוא ודאי זכר. אבל במטיל מים במקום נקבות ואליבא דת"ק. אבל לר"ש שאין לו שום ספק בטומטום שאם הוא מטיל מים במקום נקבות הוא נקבה ודאי. תוס'.

457 גירסת רש"י רבי אילעא במקום רבי אלעזר. ואמר לגבי בכור קאמר שאינו קדוש ודאי נקבה הוא ור' אלעאי הוא אמורא ולא ר' אילעאי בברייתא לעיל משום רבי ישמעאל. רש"י.

458 ומה שאמר רב חסדא טומטום דברי הכל ספק הוא בא לומר שלא תאמר לרבנן בתראי שגם טומטום הוא ולא תהא קדושת בכור חלה על שום טומטום. אבל רב חסדא סובר שיש תנא שאין לו אפילו ספק אם מטיל מים במקום זכרות זכר, במקום נקבות נקבה ולכו"ע או' כרב חסדא דקדושה חלה על טומטום. רש"י.

459 ורבי ישמעאל לא חולק אלא באנדרוגינוס שנעשה נקבות שלו חריץ. רש"י.

תנא קמא ורבי ישמעאל ואמר כדברי האחד, כרבנן בתראי?.

ר"א סבר כר"ל שלא אמרו טומטום ורבי אילעאי סבר כמו שאמר ריש לקיש, שלא אמרו שטומטום הוא ספק אלא באדם, 990 אלא באדם

הואיל וזכרותו ונקבותו במקום אחד, ואי אפשר לבדקו בהטלת מים⁴⁶⁰. אבל בבהמה, אין ספק בטומטם לדברי הכל, מטיל מים במקום זכרות הוא זכר, מטיל מים במקום נקבות הוא נקבה. והתנא קמא אמר במשנה שטומטום אינו נשחט לא במדינה ולא במקדש, מפני שאין לו זכרות והוא נראה כבעל מום, ואינו ראוי להקרבה⁴⁶¹.

הקשה רב אושעיא, מדוע לא נחשוש שמא הואיל והשתנה השתנה נהפכה זכרותו לנקבותו? אמר לו אביי כמי

נחשוש? האם נחשוש למיעוט כרבי מאיר? אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין אמרו שאפילו נאמר כחכמים, הואיל והוא השתנה והוא טומטום נאמר שהשתנה ונהפכה זכרותו לנקבותו. ואומרת הגמרא שיש מי שאומר הואיל והשתנה השתנה⁴⁶², ויש מי שלא אומר הואיל והשתנה השתנה. האם תנאים נחלקו אם אומרים הואיל והשתנה השתנה? שנינו בברייתא טומטום שקידש קדושו קדושין, נתקדש קדושו קדושין. וחולץ, וחולצין לאשתו, ומיבמים לאשתו⁴⁶³. ובברייתא אחרת שנינו אשת טומטום חולצת ולא מתייבמת.

לימא הואיל והשתנה השתנה תנאי סברו שלדברי הכל אומרים כרבי עקיבא שאמר שסריס חמה לא חולץ ולא מייבם, ואשתו לא חולצת ולא מתייבמת שלא היתה לו שעת הכושר. מי שאמר שסריס חמה חולץ וחולצים לאשתו ומיבמים את אשתו סובר שלא אומרים הואיל והשתנה השתנה. ומי שאמר שאשתו חולצת ולא מתייבמת סובר

460 כר"ש בר' יהודה ולא אליבא דכולי עלמא שלת"ק במשנה הוא ספק שאין שוחטין לא במקדש ולא במדינה. תוס'.

461 שהרי ממעטים אותו מהקרבה בכמה מקומות מהזכר ולא טומטום. אבל טומטום לד"ה שמטיל מים במקום זכרות וזכר במקום נקבות נקבה ור' אילעאי הורה אליבא דכולם. רש"י.

462 אומרים הואיל ואישתני בבהמה כת"ק שחולק לעיל על ר"ש בן יהודה שלא חשש שמא נהפכה ור' אילעאי סובר כר"ש. רש"י.

463 קדושו קדושין וזה שקדשו אסור בקרובותיו של טומטום כגון באמו ובאחותו. וחולץ לחומרא שאם אין שם אחר אלא הוא צריכה חליצה אבל יש שם אחר לא חולץ הטומטום. וחולצין לאשתו היא חומרא שמא הוא זכר. ומיבמים את אשתו ממה נפשך אם הוא זכר אחיו מייבם ואם הוא נקבה הוא אשה שאינה מתקדשת. אבל טומטום לא מייבם שאינו בן לידה ולא קוראים בו להקים לאחיו שם. רש"י.

שאומרים הואיל והשתנה השתנה! וכיון שהשתנה להיות טומטום השתנה ויהיה בו ספק שמא הוא סריס, אפילו ימצא שהוא זכר. ולכן אשתו אינה מתייבמת כיון שהוא זכר קדושיו קדושין. וכיון שהוא סריס חמה אשתו אינה זקוקה. אבל צריכה חליצה שמא אינו סריס.

לד"ה הואיל והשתנה השתנה הא
כר"א הא כר"ע
ואומרת הגמרא שאפשר לומר שלדברי הכל
אומרים הואיל והשתנה השתנה. הבריייתא
שאומרת שהיא מתייבמת היא דברי רבי אליעזר שאמר שאשת סריס
חמה מתייבמת. הואיל ויש במינם שמתרפאים באלכסנדריא. והבריייתא
שאומרת שאינה מתייבמת היא דברי רבי עקיבא שאמר שאינה מתייבמת.
ומי הוא התנא אליבא דר"ע? אם נאמר שהוא רבי יהודה הרי הוא עושה
אותו לסריס ודאי.

ר' יהודה א' טומטום שנק' ונמ' זכר
לא יחלוץ
שנינו במשנה ביבמות רבי יהודה אומר
טומטום שנקרע ונמצא זכר הרי זה לא
יחלוץ, מפני שהוא כסריס!. אלא רבי יוסי ברבי יהודה שאומר בבריייתא
שטומטום לא חולץ שמא יקרע וימצא סריס חמה. האם כל טומטום
שנקרע נצא זכר ולא נקבה? אלא רבי יוסי ברבי יהודה אמר שמא יקרע
וימצא נקבה, ואגם אם ימצא זכר, שמא ימצא סריס חמה.

נפק"מ לפס' במקום אחים ולחלוץ
שלא במ' אחים
ואמר רבא שההבדל בין רבי יהודה לרבי יוסי
ברבי יהודה הוא לפסול במקום אחים, אם יש
עמו אחים והוא הלך וחלוץ לה לרבי יהודה לא פסלה מן האחים. ולרבי
יוסי שמחזיק אותו בספק פסלה מן האחים, שמא חליצתו חליצה ואין
אחד מן האחים יכול לייבמה שכיון שלא בנה שוב לא יבנה, אלא האחים
חוזרים וחולצים לה. ולחלוץ שלא במקום אחים, אם אין אחים מלבד
טומטום לרבי יהודה נפטרה כיון שהוא ודאי סריס. ולרבי יוסי ברבי
יהודה היא צריכה ממנו חליצה שמא אינו סריס.

הדרן עלך פרק 'על אלו מומין'